

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΔΙΑΣΤΡΕΒΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Λουτσιάνο Κάνφορα, *Η Δημοκρατία. Ιστορία μιας Ιδεολογίας*, μτφ. Π. Σκόνδρας, Μεταίχμιο, Αθήνα 2009, σ. 538

Στο βιβλίο αυτό ο Λ. Κάνφορα ασχολείται γενικώς με τη δημοκρατία, την ιστορική καταγωγή και εξέλιξή της. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρεται και στην άμεση δημοκρατία όπως αυτή υπήρξε στην αρχαία Αθήνα. Στο παρόν κείμενο θα περιοριστώ σε ορισμένες απόψεις του για την Αθηναϊκή Δημοκρατία, οι οποίες έχουν πολλές ανακρίβειες και διαστρεβλώσεις. Δεν είναι άλλωστε η μοναδική φορά που επιχειρεί να απαξιώσει την αρχαία δημοκρατία, η πρώτη ήταν στο προηγούμενο βιβλίο του, *Η κριτική της δημοκρατικής ρητορείας*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2005¹. Ο Ιταλός καθηγητής φροντίζει εξ αρχής να προσεγγίσει την αθηναϊκή πολιτεία με την τυραννίδα και τη δικτατορία. Προς τούτο χρησιμοποιεί κατ' αρχάς την άποψη του Αριστοτέλη (*Πολιτικά* 5, 1310β12-14) ότι «ο τύραννος εγκαθίσταται από τον δήμο, για να τον προστατεύει από τις αδικίες των ευγενών». Και αμέσως μετά αναφέρει ότι «η πορεία του Περικλή άλλωστε είχε ως τέρμα την προσωπική εξουσία όπως διαγίγνωσκε με θαυμασμό ο Θουκυδίδης» (σ. 20). Στη συνέχεια, προσεγγίζει τον όρο δικτάτωρ με τον όρο δημοκράτωρ, που χρησιμοποιεί ένας όψιμος Βυζαντινός συγγραφέας για τον Ρωμαίο δικτάτορα Σύλλα, και αποφαινεται ότι «δημοκρατία και “δικτατορία” στο σημείο αυτό συμπίπτουν» (σ. 21). Είναι περίεργες αυτές οι ορολογικές ακροβασίες του Ιταλού φιλόλογου που έχουν ως σκοπό την προσέγγιση του Περικλή με τον τύραννο ή τον δικτάτορα. Αυτό όμως αποτελεί διαστρέβλωση της ιστορικής και πολιτικής αλήθειας.

1. Για μια κριτική στο βιβλίο αυτό βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, «Για το βιβλίο του Λ. Κάνφορα, *Κριτική της δημοκρατικής ρητορείας*», *Ο Πολίτης*, τ. 151, Ιανουάριος 2007. Επίσης Γ. Ν. Οικονόμου, «Η αρχαία πόλις: παρερμηνείες και παρεξηγήσεις», *Η Νέα Πολιτική*, τ. 24, Νοέμβριος 2007

Πράγματι, ο μεγάλος Αθηναίος πολιτικός δεν ασκούσε κάποιο είδος προσωπικής εξουσίας» ή τυραννίδος, αλλά γοητεία και επιρροή στους συγχρόνους του λόγω του ισχυρού χαρακτήρα και των ικανοτήτων του. Όπως μαρτυρούν ακόμη και οι αντίπαλοι της δημοκρατίας, ο Περικλής ήταν μια ιδιαίτερη προσωπικότητα με ηθική δύναμη, ρητορική δεινότητα («ολύμπιος»), πολιτική αλληλεπίδραση και πνευματική ακτινοβολία. Η δύναμη της προσωπικότητάς του και οι ενδιαφέροντά του είχαν συγκεντρώσει γύρω του την πνευματική ελίτ της εποχής του (Ηρόδοτος, Φειδία, Ασπασία, Σοφοκλής, Πρωταγόρα, Αναξαγόρας). Οι μετέπειτα αυτοί τον επέβαλαν ως αναμφισβήτητη πολιτική προσωπικότητα σε σημείο ώστε να είναι γενικώς αποδεκτός. Ακόμη και ο Αριστοτέλης τον θεωρεί ως υπόδειγμα για τη βασική του έννοια του φρονίμου, του πολιτικού που κατέχει την φρόνησιν. Ο Περικλής είχε δύναμη υποβλητικότητας, επιβολής και επιρροής, είχε κύρος· δεν κατείχε την εξουσία, δεν ασκούσε βία αλλά πειθώ, υποκείμενος πάντα στον έλεγχο του δήμου. Αυτό δηλώνει και η φράση του Θουκυδίδη (I, 65): *λόγω μεν δημοκρατία έργω δε η υπό του πρώτου ανδρός αρχή*. Ο Περικλής δεν ήταν κόλακας του δήμου ή δημαγωγός· ούτε παρασύρθηκε από το πλήθος, αλλά κατείχε το πλήθος ελευθέρως, όπως λέει με θαυμασμό για τον μεγάλο πολιτικό ο Θουκυδίδης. (Ειρήσθω εν παρόδω ότι ο Αθηναίος ιστορικός δεν ήταν δημοκρατικός και όταν γράφει την Ιστορία του είναι εξόριστος από την πατρίδα του).

Ο Περικλής εκλεγόταν στρατηγός κάθε χρόνο επί είκοσι τέσσερα έτη από την κλησία του Δήμου, δέκα φορές ετησίως υφίσταντο τον έλεγχο του δήμου και στο τέλος της θητείας του έδινε λόγο και λογαριασμό (*λόγον διδόναι*, βλ. Αριστοτέλης *Αθηναίων Πολιτεία* 61). Δεν καταστρατήγησε κάποιον νόμο ούτε καργήσε κάποιον θεσμό της πολιτείας. Άλλωστε οι αποφάσεις και οι νόμοι ψηφίζονται από την βουλή και τον δήμο όχι από τον Περικλή ή κάποιον άλλον στρατηγό ή πολιτικό. Οι ρήτορες και οι στρατηγοί απλώς συμβουλεύουν στην κλησία (Θουκυδίδης I, 140.1). Επομένως, ο Περικλής δεν ήταν τύραννος ή ατάτωρ και είναι άτοπο να παρομοιασθεί με τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αύγουστο, όπως κάνει, ελαφρά τη καρδία, ο Ιταλός φιλόλογος (σ. 26). Ο Αύγουστος παραγγέλλει βιαίως τους νόμους και τους θεσμούς της ρωμαϊκής *res publica* και μετατρέπεται *princeps* και *imperator*, η μόνη, η απόλυτη εξουσία - δεν εκλέγεται, δεν απολογείται σε κανέναν, ο ίδιος λαμβάνει τις αποφάσεις, εκδίδει διατάγματα, ενώ τα *comitia* και η σύγκλητος δεν έχουν καμία ουσιαστική εξουσία².

Στο πλαίσιο αυτό ο Κάνφορα διαμορφώνει και την αντίληψή του για την τυραννίδα του Πεισιστράτου. Επικαλούμενος αορίστως τον Θουκυδίδη λέει ότι τη διακυβέρνηση του τυράννου «χαρακτήριζε όχι μια στυγερή τρομοκρατική καταστολή» - την αντίληψη αυτή θεωρεί ως τη «ρητορικο-δημοκρατική» εικόνα του

2. Βλ. Μ. Γιούνη, «Η εξελικτική πορεία των λαϊκών συνελεύσεων στα πλαίσια του ρωμαϊκού πολιτεύματος», *Αρμενόπουλος*, αρ. 14, 1993.

τυράννου – αλλά το «πολιτειακώς ορθό πλαίσιο» (σ. 27). Δεν εξηγεί όμως ο παλός φιλόλογος ποιο ήταν αυτό το πλαίσιο. Ο αυταρχισμός και η αυθαιρεσία της τυραννίδος ποτέ δεν υπήρξε «πολιτειακώς ορθό πλαίσιο», όχι μόνο για τη δημοκρατική αντίληψη αλλά ούτε για τους περισσότερους στοχαστές, τον Θουκυδίδη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Μπορεί οι δύο φιλόσοφοι να συνανατράφηκαν βασιλείς και τυράννους, εντούτοις στη θεωρία τους φρόντισαν να τοποθετήσουν την τυραννίδα στα μη ορθά πολιτεύματα, θεωρώντας την χειρότερη πολιτεία. Ο στόχος του Κάνφορα με όλες αυτές τις παραποιήσεις είναι να προεγγίσει τον Πεισίστρατο με τον Περικλή μέσα από τα μάτια του Hobbes και συνεπώς να σχετικοποιήσει τον μεγάλο πολιτικό και κατ' επέκταση τη δημοκρατία (σ. 27-28).

Οι παρατυπίες του Κάνφορα συνεχίζονται με την παρερμηνεία χωρίου του Επιταφίου λόγου του Περικλή (Θουκυδίδης II, 37: και όνομα μεν δια το μη ες ολίγους αλλ' ες πλείονας οικείν δημοκρατία κέκληται). Η απόδοση του χωρίου κυτού από τον Κάνφορα είναι: «Η λέξη που χρησιμοποιούμε για να χαρακτηρίσουμε το πολιτικό μας σύστημα είναι δημοκρατία λόγω του ότι στη διοίκηση κυτό προσδιορίζεται όχι σε σχέση με τους ολίγους αλλά σε σχέση με την πλειοψηφία» (σ. 24). Φυσικά, από τη μετάφραση αυτή δεν εξάγεται αναγνωρίσιμο νόημα. Από τις πολλές αποδόσεις του εν λόγω χωρίου στη διεθνή βιβλιογραφία, που είναι πιο κοντά στο νόημα, θα παραθέσω δύο. Μία της J. de Romilly, στην έκδοση Les Belles Lettres: «Η πολιτεία μας ονομάζεται δημοκρατία, καθώς τα πράγματα εξαρτώνται όχι από τους ολίγους αλλά από την πλειοψηφία» (Παρόμοια είναι και του Ι. Θ. Κακριδή). Η άλλη του M.H. Hansen: «Φέρει το όνομα δημοκρατία, διότι η διακυβέρνηση βρίσκεται στα χέρια όχι των ολίγων, αλλά της πλειοψηφίας»³ (Παρόμοια είναι και του Α. Βλάχου).

Εν συνεχεία, ο Κάνφορα παρερμηνεύοντας και ένα άλλο χωρίο από την ίδια παράγραφο του Επιταφίου αποφαίνεται αυθαιρέτως ότι ο Περικλής αντιπαραθέτει τις έννοιες «δημοκρατία» και «ελευθερία» (σ. 24). Μάλιστα, η άποψή του κυτή διατρέχει το βιβλίο από την αρχή ως το τέλος και με αυτή καταλήγει: «η ελευθερία έχει νικήσει στον σύγχρονο κόσμο εις βάρος της δημοκρατίας» (σ. 474-476). Χρειάζονται ορισμένες διευκρινίσεις για τις συγχύσεις που δημιουργεί και από τις οποίες εμφορείται ο Κάνφορα.

Κατ' αρχάς δεν εξάγεται καμία τέτοια αντιπαραθέση «ελευθερίας» και «δημοκρατίας» από το εν λόγω χωρίο, ούτε από κανένα άλλο του Θουκυδίδειου Επιταφίου. Αντιθέτως, εξυμνείται η πολιτική και ατομική ελευθερία ως στοιχείο και αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος (II, 37, 39, 43). Αλλά η σύνδεση της δημοκρατίας με την ελευθερία τεκμαίρεται και από κείμενα άλλων συγγραφέων. Η πολιτική ελευθερία, που χαρακτηρίζει μόνο τη δημοκρατία, έχει το νόημα

3. M.H. Hansen, *Αρχαία ελληνική και σύγχρονη δημοκρατία*, Μεσόγειος, Αθήνα 2007, σ. 10. 64.

της ίσης συμμετοχής όλων των ελευθέρων στην εξουσία. Θα αρκесθώ σε δύο εύγλωττα χωρία από τους επικριτές της δημοκρατίας. Το πρώτο είναι από τον Πλάτωνα, *Πολιτεία* 8, 562β-γ: «Η ελευθερία είναι το αγαθό με το οποίο ορίζεται η δημοκρατία». Το άλλο από τα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη (6, 1318α28-31) «Δύο είναι οι αρχές με τις οποίες φαίνεται να ορίζεται η δημοκρατία, το ένα πλειοψηφία να είναι κυρίαρχη και το άλλο: η ελευθερία». Με συμπλήρωμα το 1317α40-44: «Βασική αρχή της δημοκρατικής πολιτείας είναι η ελευθερία (η ελευθερία σημαίνει το να άρχεσαι και να άρχεις δι' εναλλαγής)».

Επίσης, ο Κάνφορα φαίνεται να πιστεύει ότι η ισότητα διέρχεται από την κατάργηση της ελευθερίας. Όμως, στη δημοκρατία η ελευθερία ως δυνατότητα να πράξει συμμετοχής όλων στην εξουσία, στηρίζεται στην ισότητα, δικαιολογείται με την ισότητα. Η συμμετοχή εξασφαλίζεται εξίσου σε όλους τους ελευθέρους χωρίς κανένα περιορισμό περιουσίας, καταγωγής, παιδείας, φυλής: «Ισότητα σημαίνει να μην εξουσιάζουν ούτε να είναι κυρίαρχοι περισσότερο οι άποροι ή εύποροι, αλλά όλοι εξίσου σύμφωνα με την αριθμητική ισότητα. Διότι μόνο έτσι νομίζουν ότι εξασφαλίζεται στην πολιτεία η ισότητα και η ελευθερία»⁴. Δύο βασικές εκφράσεις της ισότητας και της ελευθερίας είναι η ισηγορία και η παρρησία. Η πρώτη δηλώνει το δικαίωμα όλων να καταθέτουν ελευθέρως την άποψή τους στη συνέλευση του δήμου, και η δεύτερη το δικαίωμα και την υποχρέωση όλων να πουν όλη την αλήθεια. Ελευθερία λοιπόν και ισότητα είναι έννοιες και πρακτικές αρρήκτως συνδεδεμένες στη δημοκρατία. Επομένως, η αντίληψη αυτή του Κάνφορα δεν είναι σωστή αλλά είναι απότοκη των κομμουνιστικών αντιλήψεων και πρακτικών, οι οποίες οδήγησαν στην κατάργηση της ελευθερίας στο όνομα της ισότητας. Αλλά το αποτέλεσμα ήταν και η κατάργηση της ισότητας και κάποιας έννοιας ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ας σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι από το πρώτο απόσπασμα του Αριστοτέλη που παραθέσαμε προηγουμένως συνάγεται ότι βασική αρχή της δημοκρατίας είναι η κυριαρχία της αριθμητικής πλειοψηφίας. Οπότε είναι λανθασμένο αυτό που λέει ο Κάνφορα ότι ο Αριστοτέλης «αποσύνδεσε την έννοια της δημοκρατίας από αυτήν της αριθμητικής πλειοψηφίας» (σ. 471). Εκτός και αν ο Κάνφορα εννοεί ότι ο Αριστοτέλης αποσύνδεσε την έννοια της δικής του «πολιτείας» από την αριθμητική πλειοψηφία, οπότε θα ήταν πιο κοντά στην αλήθεια. Αλλά στη περίπτωση αυτή πάλι σφάλει ο Κάνφορα διότι η αριστοτελική «πολιτεία» δεν είναι δημοκρατία⁵.

Ο Κάνφορα αμφισβητεί, επίσης, την δεδομένη ιστορική αλήθεια ότι η Ελλάδα επινόησε τη δημοκρατία στηριζόμενος αφενός στη γνωστή συνομιλία των τριών Περσών για τα πολιτεύματα που παραδίδει ο Ηρόδοτος (III, 80) και αφετέρ

4. Αριστοτέλης *Πολιτικά* 6, 1318α7-9.

5. Αυτό αποδεικνύεται δια μακρών στο Γ. Ν. Οικονόμου, *Η αριστοτελική πολιτεία*, Παπαζήσης, Αθήνα 2008, τελευταίο κεφάλαιο.

στη γνώμη του ιστορικού David Asheri (σ. 28, 31). Όμως εν προκειμένω δι είναι σαφής ούτε παραθέτει επιχειρήματα, μαρτυρίες ή πηγές. Η δημοκρατία δι είναι ένα βουβό πολίτευμα που υπάρχει και περιμένει κάποιον να το ανακαλύψ και να γράψει γι' αυτό, μετά από δεκαετίες ή αιώνες. Η δημοκρατία έχει γλώσ σα και φωνή, έχει έκφραση και λόγο, αυτοσυνείδηση και αυτοπροβολή. Μιλά δια της πράξεως, των θεσμών, των νόμων αλλά και μέσω των κειμένων, τα φθεγγομένων λίθων και των δημιουργιών της. Αναμένονται λοιπόν τα τεκμήρι από άλλες δημοκρατίες. Προς το παρόν τα μόνα τεκμήρια στοχασμού περί δημοκ ρατίας και πολιτικής είναι τα αρχαιοελληνικά και μάλιστα τα αθηναϊκά⁶.

Στο πλαίσιο της σχετικοποίησης της δημοκρατίας ο Κάνφορα αναφέρεται (ι 54) στον χαρακτηρισμό του Ισοκράτη για τους Λακεδαιμονίους ως κάλλιστ πολιτευομένους, ότι μάλιστα δημοκρατούμενοι τυγχάνουσιν (Αρεοπαγιτικό 61). Ο χαρακτηρισμός αυτός είναι πολιτική επιλογή του Ισοκράτη σε έναν λόγ που ασκεί κριτική στη δημοκρατία υπερασπιζόμενος το πάτριον πολίτευμα κα προκρίνει τον δεσπότη ρόλο του Αρείου Πάγου. Όμως, σε άλλα έργα του κι ριάρχουν άλλες σκοπιμότητες οπότε αλλάζουν και οι χαρακτηρισμοί, όπως λ.γ στον Νεοκλή 24, στον οποίο αποκαλεί τους Λακεδαιμονίους οίκοι μεν ολιγαρχ ουμένους, παρά δε τον πόλεμον βασιλευομένους. Αυτός ο δεύτερος χαρακτηρι σμός είναι και ο σωστός, διότι η Σπάρτη υπήρξε σε όλη την ιστορία της ολιγαρχ ία. Πράγματι, εν αντιθέσει προς την Αθήνα, το δικαίωμα του πολίτη είχαν μόνο οι κάτοχοι περιουσίας, και την εξουσία ασκούν οι ολίγοι ισχυροί μέσω τα δύο βασιλέων, των είκοσι οκτώ γερόντων και των πέντε εφόρων⁷.

Όπως διαπιστώνει ο καλοπροαίρετος και ενημερωμένος αναγνώστης ο Κάν φορα έχει μια προκατάληψη κατά της αθηναϊκής δημοκρατίας και δεν χάνει ει καιρία να την εκδηλώνει. Χρησιμοποιεί λ.χ. ακρίτως τις επικρίσεις των αρχαίω συγγραφέων (Πλάτωνα, Αριστοτέλη) κατά της δημοκρατίας ως στοιχείο απο ξιώσεώς της. Οι επικρίσεις όμως αυτές είναι αστήρικτες, άδικες, με «ιδεολογι κές» σκοπιμότητες που απηχούν τις ολιγαρχικές αντιλήψεις⁸. Μάλιστα, ο Κάν φορα γράφει ότι «δεν υπάρχουν κείμενα αθηναίων συγγραφέων που να αναπέ μπουν ύμνους στη δημοκρατία» (σ. 29). Αυτό, επίσης, δεν είναι αληθές διότι κα μόνο από τα σωθέντα έργα υπάρχουν πολλά σχετικά χωρία: Ηρόδοτος, Θουκι δίδης (Επιτάφιος, Ομιλία Κορινθίων στην Σπάρτη), Αισχύλος (Ορέστεια, Πέρ σαι), Σοφοκλής (Οιδίπους επί Κολωνώ), Ευριπίδης (Ικέτιδες), Ισοκράτης (Πα ναθηναϊκός), Λυσίας, Λυκούργος, Δημοσθένης.

Όμως τους περισσότερους από αυτούς ο Κάνφορα απαξιώνει με τον έναν τον άλλον τρόπο. Προσπαθεί λ.χ. να σχετικοποιήσει τα χωρία του Ηροδότου κα

6. Βλ. M. Finley, *Αρχαία και σύγχρονη δημοκρατία*, μτφ. Γ. Βανδώρος, Ευρύαλος, Αθήν 1989, σ. 77.

7. Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, *Η αριστοτελική πολιτεία*, όπ. π., σ. 20-27.

8. Για τις άδικες και λανθασμένες επικρίσεις του Αριστοτέλη βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, *άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, το δεύτερο τμή μα των κεφαλαίων.

του *Επιταφίου*. Για τις *Ικέτιδες* του Ευριπίδη λέει ότι ο περίφημος διάλογος τῆς Θησέας με τον Κήρυκα είναι διάλογος κωφών, ότι η άποψη του δευτέρου για τὴν ανικανότητα του δήμου δεν αμφισβητείται και ότι ο διάλογος κλείνει χωρίς κητές και ηττημένους (σ. 471). Αμφισβητεί επίσης τον Δημοσθένη διότι, όπως λέει, υποστήριζε ότι τους πολιτικούς αντιπάλους του πρέπει κανείς να τα «ξυλοκοπά», και να τους στιγματίζει ως «προδότες» και «πράκτορες του χθρού» (σ. 29), ότι δήθεν ο Αθηναίος πολιτικός είχε ύποπτες σχέσεις με τον Πέση βασιλέα και ότι είχε μικροπολιτικές σκοπιμότητες (σ. 31-33). Εν ολίγο φροντίζει να απαξιώσει χωρίς στήριξη και επιχειρήματα, οποιαδήποτε θετική αναφορά για την Αθηναϊκή Δημοκρατία και τους πολιτικούς που συνέβαλαν στο μεγαλείο της.

Το επιχείρημα αυτό του Κάνφορα – ότι η δημοκρατία δεν υμνήθηκε από τους Αθηναίους συγγραφείς – καταρρέει αν το δούμε και από μια άλλη πλευρά. . . υποθέσουμε ότι δεν υπήρχε κανένα τεκμήριο υπεράσπισης της δημοκρατίας και ότι είχαν διασωθεί μόνο οι έπαινοι των ιστορικών και φιλοσόφων για την Σπώρτη, την Κρήτη ή τη Μακεδονία τότε θα έπρεπε σύμφωνα με την λογική του Κάνφορα να αποδεχθούμε την ολιγαρχία ή την βασιλεία. Η λογική αυτή είναι πολύ περιοριστική και προκρούστεια.

Γράφει, επίσης, ο Κάνφορα ότι «η κυριαρχία των ισχυρότερων και πλουσιότερων τάξεων στην πολιτική διεύθυνση της πόλεως ήταν αναμφισβήτητη» (σ. 5) και ότι η «δημοκρατία στην Αθήνα δεν ορίζει μια «λαϊκή κυβέρνηση» αλλά έναν ηγέτη του «λαϊκού καθεστώτος» από τις τάξεις της σημαντικής εκείνης μερίδας των «πλουσίων» και των «αρχόντων» που αποδέχονται το σύστημα» (σ. 61). Ούτε αυτό είναι αληθές, διότι, αν στα ανώτατα αξιώματα (στρατιωτικά και οικονομικά), εκλέγονται πολίτες από τις ανώτερες τάξεις, εντούτοις αυτοί δεν έχουν την πολιτική εξουσία, δεν διευθύνουν την πόλιν, όπως νομίζει (σ. 66-67). Αλλά ασκούν εκτελεστική κυρίως ειπείν εξουσία στους ειδικούς τομείς που εξέλεγαν· εκτελούν τις αποφάσεις του δήμου, είναι ανά πάσα στιγμή ανακλητοί και λογοδοτούν στο τέλος της θητείας τους ενώπιον του δήμου, ο οποίος έχει την πραγματική κυριαρχία⁹.

Αλλά και αυτή η άποψη του αντιφάσκει με αυτό που γράφει στη σελ. 99 ότι οι προνομιούχες και οι εύπορες τάξεις «πίεστηκαν» από τη «λαϊκή δικτατορία των Αθηνών». Δεν εξηγεί όμως τι είδους ήταν αυτή η «πίεση», αφού όπως δέχεται και ο ίδιος δεν υπήρξε απαλλοτρίωση των περιουσιών αλλά ούτε διωγμοί εναντίον των ευπόρων. Στο σημείο αυτό υιοθετεί ακρίτως τις κατηγορίες και της δημοκρατίας που περιέχονται στον ολιγαρχικό λίβελλο *Αθηναίων Πολιτείας* και αποδίδεται στον Ξενοφώντα. Επίσης, ο όρος «λαϊκή δικτατορία» που χρησιμοποιεί για την Αθηναϊκή Δημοκρατία δηλώνει ιστορική ανακρίβεια και πολιτική άγνοια.

9. Βλ. Κ. Καστοριάδης, *Η ελληνική ιδιαιτερότητα*, τόμ. Β', Η πόλις και οι νόμοι, Κριτική, Αθήνα 2008.

Στη σ. 438 ο Ιταλός καθηγητής παραλληλίζει την ικανοποίηση ορισμένης «αιτημάτων ισότητας» εντός του καπιταλιστικού συστήματος με την ανάδυση της δημοκρατίας που περιγράφει ο Πλάτων στην *Πολιτεία* (8, 557a). Δεν εξηγεί όμως τι εννοεί ισότητα. Αλλού χρησιμοποιεί τη φράση του Bobbio «η ουσία της δημοκρατίας είναι ο εξισωτισμός». Ο εξισωτισμός για τον Κάνφορα είναι «δημοκρατική αρχή» της αναλογικής αντιπροσώπευσης («ένας άνθρωπος/μύφηφος», σ. 409-411, 417), ενώ το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα εφαρμόζεται στο «μικτό» σύστημα που το χαρακτηρίζει ως «ημι-ολιγαρχικό»¹⁰ (σ. 430). Συγγέει έτσι την κοινοβουλευτική «ισότητα» με την δημοκρατική ισότητα που υπήρχε στην Αθηναϊκή Δημοκρατία. Όμως, η ισότητα της ψήφου στο αναλογικό εκλογικό σύστημα δεν έχει σχέση με την απόλυτη αριθμητική ισότητα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, η οποία ήταν πολιτική ισότητα και εκφραζόταν από τη συμμετοχή όλων των πολιτών στην εξουσία υπό όλες τις ρητές μορφές της: κυβερνητική, νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική.

Παρόμοια σύγχυση δηλώνει και όταν συμφωνεί με τη γνώμη του Mazzarini ότι «τους σκοπούς τους οποίους οι αρχαίοι Έλληνες επιτύγχαναν με την κλήρωση ή με την άμεση εκλογή οι σύγχρονοι τους επιτυγχάνουν, εφόσον αποκλείεται η άμεση δημοκρατία, πιο διακριτικά με την αναλογική αντιπροσώπευση» (σ. 413). Στην άποψη αυτή, εκτός από τον αυθαίρετο και αξιωματικό αποκλεισμό της άμεσης δημοκρατίας, υπάρχει μία βασική διαστρέβλωση: οι σκοποί από τη μια της κληρώσεως (στην άμεση δημοκρατία) και από την άλλη της αναλογικής αντιπροσώπευσης (στον κοινοβουλευτισμό) είναι εντελώς διαφορετικοί. Η με κλήρωση επιτρέπει την πρόσβαση όλων των πολιτών στην εκτελεστική και δικαστική εξουσία, υλοποιώντας την απόλυτη ισότητα και εμποδίζοντας την επικράτηση των ισχυρών, των μηχανορραφούντων και των ομάδων συμφερόντων. Εν η εκλογική αντιπροσώπευση επιτρέπει ακριβώς την επικράτηση των ισχυρών, την κυριαρχία των κομμάτων με την συνακόλουθη περιθωριοποίηση των ανθρώπων και την πολιτική αλλοτρίωση. Γι' αυτό οι αρχαίοι θεωρούσαν ότι η κλήρωση ήταν η ειδοποιός διαφορά της δημοκρατίας και οι εκλογές η ειδοποιός διαφορά της ολιγαρχίας και της αριστοκρατίας, όπως το εκφράζει ο Αριστοτέλης. Πόσοι, το αναλογικό σύστημα είναι οπωσδήποτε πιο αντιπροσωπευτικό, αλλά ό-
μως δημοκρατικό.

Ο Κάνφορα διακατέχεται από ισχυρές προκαταλήψεις κατά της δημοκρατίας σε σημείο ώστε να παραποιεί και ιστορικά γεγονότα. Αντλώντας λ.χ. από ένα χωρίο του Πλουτάρχου (1^{ος} μ.Χ. αιώνας) και χωρίς άλλες παραπομπές, γράφει ότι οι περισσότεροι δούλοι της Αθήνας «σάπιζαν αλυσοδεμένοι στα ορυχεία και ρυπαρούς τόπους» και αποφαινεται αξιωματικώς ότι η κατάστασή τους ήταν πολύ χειρότερη από των ειλωτών (σ. 56). Δεν λαμβάνει, όμως, υπόψη τις αποψεις του Πλάτωνα στην *Πολιτεία* και του ψευδο-Ξενοφώντα στην *Αθηναίων Π*

10. Την πτυχή αυτή εξετάζω σε άλλο κείμενο που θα δημοσιευθεί προσεχώς.

λιτεία, οι οποίοι ασκώντας κριτική στη δημοκρατία τοποθετούν τους δούλους τ Αθήνας στο ίδιο επίπεδο με τους ελευθέρους. Ούτε αναφέρει τουλάχιστον άλλ απόψεις ιστορικών που διαφοροποιούνται από τη δική του (G.E.M. de Ste Croix, Y. Garlan, G. Glotz, Δ. Κυρτάτας).

Αναφέρει, επίσης, ότι μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 410 (κ όχι το 409 όπως γράφει) ψηφίστηκε η διωβελία ως κίνητρο για την προσέλευ στην εκκλησία (σ. 57). Άλλοι ιστορικοί αναφέρουν ότι το μέτρο αυτό ψηφίστη ως εντασσόμενο στον θεσμό του θεωρικού για την παρακολούθηση των θεατρ κών παραστάσεων ή ως οικονομική ενίσχυση για τους απόρους και πληγέντ από τον πόλεμο, για τους ηλικιωμένους και τους απομάχους¹¹. Πάντως από ό ξέρουμε ο εκκλησιαστικός μισθός εισήχθη μετά την αποκατάσταση της δημοκρ τίας το 403, με πρόταση του Αγυρρίου¹².

Ένα βασικό μειονέκτημα του Κάνφορα είναι η αδυναμία του στον καθορισμ και την περιγραφή των πολιτευμάτων, γι' αυτό και συγχέει δημοκρατία κ κοινοβουλευτισμό, ολιγαρχία και δικτατορία. Στο σημαντικό αυτό ζήτημα υπά χει το παράδειγμα και η διδασκαλία των αρχαίων ιστορικών και φιλοσόφων, οποίοι θεωρούσαν τη διάκριση των πολιτευμάτων βασική προϋπόθεση τόσο γ την κατανόηση της πολιτικής πραγματικότητας όσο και για οποιαδήποτε περσ τέρω συζήτηση, σύγκριση και αξιολόγηση. Έτσι, οι αρχαίοι διακρίνουν διαρρ δην τα πολιτεύματα και τα είδη τους και όταν θέλουν να ορίσουν λ.χ. τη δημ κρατία δεν αναφέρουν τις εκλογές αλλά την άμεση συμμετοχή και την κλήρωσ Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να διευκρινιστούν δύο ουσιώδη σημεία: πρώτον, δημοκρατία υπήρξε μία και μοναδική φορά στην ιστορία, στις αρχαιοελληνικ πόλεις, και δεύτερον, η δημοκρατία είναι μόνον άμεση, στην οποία ο δήμος είν κυρίαρχος, ασκεί την εξουσία υπό όλες τις μορφές της: νομοθετεί, λαμβάνει α αποφάσεις, δικάζει, κυβερνά¹³. Καίτοι το πολίτευμα αυτό υπήρξε μία φορά στ ιστορία, εντούτοις από τους Νέους Χρόνους και εντεύθεν αποτέλεσε την κινητ ποιό και γενεσιουργό ιδέα για κοινωνικο-πολιτικές διεκδικήσεις και εξεγέρσε που απέληξαν σε ορισμένες, μερικές μεν, πάντως όχι αμελητέες κατακτήσε ελευθεριών, ατομικών δικαιωμάτων, θεσμών ασφάλισης, συνταξιοδότησης, υγι ας, νομικής προστασίας κ.λπ.

11. Βλ. Αριστοτέλης *Αθηναίων Πολιτεία*, 28.3. *Inscriptiones Graecae* I, 188, I.] Σακελλαρίου, *Η αθηναϊκή δημοκρατία*, ΠΕΚ, Αθήνα 1999, σ. 258, 412. G. Glotz, *Η ελ νική πόλις*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1981, σ. 33.

12. Βλ. Αριστοτέλης *Αθηναίων Πολιτεία* 41. 3. και τους ιστορικούς της προηγούμεν σημειώσεως.

13. Βλ. Κ. Καστοριάδης, «Η ελληνική πόλις και η δημιουργία της δημοκρατίας», *Χώ του ανθρώπου*, Ύψιλον, Αθήνα 1995. Του ιδίου, *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η ε μασία της για μας σήμερα*, Ύψιλον, Αθήνα 1986. Του ιδίου, *Η ελληνική ιδιαιτερότητα, τ Β'*, *Η πόλις και οι νόμοι*, μτφ. Ζ. Καστοριάδη, Κριτική, Αθήνα, 2008. Γ. Ν. Οικονόμου, *άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007.

Οι ελλείψεις, τα σφάλματα και η διαστρεβλωμένη εικόνα της δημοκρατί οφείλονται εν πολλοίς στην απουσία από το εν λόγω βιβλίο βασικής βιβλιογρ φίας για την Αθηναϊκή Δημοκρατία. Δεν λαμβάνονται υπ' όψιν, εσκεμμένως όχι, σημαντικοί συγγραφείς που αποτελούν βάση για κάθε σχετική μελέτη, όπ οι G. Glotz, J.-P. Vernant, P. Vidal-Naquet, C. Mossé, J. de Romilly, (Grote, J. Ober, A. H. M. Jones, R. K. Sinclair, M. Ostwald, M.H. Hansen, (Meier, V. Ehrenberg, M. Finley (στον τελευταίο έχει μόνο μια επιφανειακή αναφορά στο θέμα της δουλείας, σ. 91) ή ακόμη φιλόσοφοι όπως η H. Arendt κ ο Κ. Καστοριάδης, οι οποίοι αναδεικνύουν τη φιλοσοφική και πολιτική σημασ της άμεσης δημοκρατίας. Ούτε άλλωστε ο Κάνφορα δηλώνει κάπου κάποια δι φωνία με τους ανωτέρω συγγραφείς· αναφέρει μόνο αξιωματικώς ότι ο μεγάλ ιστορικός και υπερασπιστής της Αθηναϊκής Δημοκρατίας G. Grote, μαζί με τ ιστορικό E. Meyer, «στο επίπεδο της ιστορικής κατανόησης της αρχαίας πρα ματικότητας ήταν πολύ κατώτεροι των Volney, Constant και Tocqueville, γν στών για τις διαυγείς αποτιμήσεις τους» (σ. 95). Οι «διαυγείς αποτιμήσει αυτών των τριών ήταν η καταδίκη και η απαξίωση του αρχαίου κόσμου και έ της δημοκρατίας. Σημειωτέον, ότι αυτές οι διαστρεβλωμένες αποτιμήσεις π κληροδότησαν στις επόμενες γενεές οι τρεις συγγραφείς και οι επίγονοί του είχαν ως συνέπεια την απαξίωση της (άμεσης) δημοκρατίας επί πολλούς αιώνε Θύμα της απαξίωσης αυτής υπήρξε προφανώς και ο Κάνφορα.

Οι διαστρεβλώσεις της άμεσης δημοκρατίας οφείλονται επίσης, και έτσι εξ γούνται καλύτερα, στον επιθυμητό στόχο του Ιταλού καθηγητή να αποδείξει ό η δημοκρατία δεν υπήρξε ποτέ στην ιστορία (σ. 516), αφού ακόμη και η Αθή ευνόησε τις ανισότητες, την επικράτηση των ελίτ και στηριζόταν στη δουλεία (93). Όμως οι πολιτικές ανισότητες και η επικράτηση των ελίτ ισχύουν στα σημ ρινά πολιτεύματα και όχι στην Αθηναϊκή Δημοκρατία, όπως εξηγήθηκε πιο π νω. Όσον αφορά τη δουλεία ο Κάνφορα αποσιωπά το γεγονός ότι ενώ σε όλ τις αρχαιοελληνικές πόλεις υπήρχε η δουλεία η δημοκρατία υπήρξε μόνο στ Αθήνα και σε μερικές άλλες πόλεις. Οι υπόλοιπες ήταν ολιγαρχίες, αριστοκρατ ες και τυραννίδες. Για τον Κάνφορα δηλαδή, καθώς και για άλλους επικριτές τ δημοκρατίας, η ύπαρξη της δουλείας καθιστά ασήμαντη την τυπολογική διαφο ανάμεσα στις ποικίλες μορφές πολιτευμάτων (σ. 91, 93, 95). Εδώ βρίσκεται βασική αδυναμία που επισημάναμε πιο πριν: δεν ορίζει πουθενά τη δημοκρατ ως πολίτευμα, δεν ενδιαφέρεται για τις αρχές και τα χαρακτηριστικά τ Άμεση συνέπεια είναι η σύγχυση των πολιτευμάτων. Ορισμένα παραδείγματα:

1. Προσπαθεί λ.χ. να αποδείξει ότι τα πολιτεύματα της νεωτερικότητας δ είναι δημοκρατίες και ότι χρησιμοποιούν τον όρο δημοκρατία ως ιδεολογί πράγμα που είναι σωστό άλλωστε. Στην κατακλείδα του βιβλίου (σ. 476) δηλ νει ότι η δημοκρατία δεν υπάρχει στον σύγχρονο κόσμο, και «παραπέμπεται κάποια άλλη εποχή, και θα την ανακαλύψουν ξανά εξαρχής άλλοι άνθρωποι και δεν θα διαφωνούσαμε. Εντούτοις αναφέρει τα κοινοβουλευτικά πολιτεύμα ως «δημοκρατίες» (κοινοβουλευτικές, φιλελεύθερες ή αντιπροσωπευτικές),

εισαγωγικά ή όχι, εξασθενίζοντας έτσι μέχρι αναιρέσεως το εγχείρημά του (λ. σ. 234, 413, 430).

2. Για να στηρίξει την άποψή του υπέρ του αναλογικού εκλογικού συστήματος, το οποίο θεωρεί δημοκρατικό, επικαλείται το περιοδικό *Newsweek*, το οποίο καταδίκασε το αναλογικό σύστημα ως «too much democracy», τον Μουσσολίνι που όταν έγινε πρωθυπουργός πρώτη του μέριμνα ήταν να το καταργήσει, και τέλος τη γνώμη του R. Dahl ότι το πλειοψηφικό σύστημα ταιριάζει στις υποδομές και όχι στις εκλογές των «μεγάλων δημοκρατικών χωρών» (σ. 417). Ποιες είναι αυτές οι «μεγάλες δημοκρατικές χώρες»; Το ερώτημα αυτό παραμένει αναπάντητο. Το σίγουρο είναι ότι το αναλογικό εκλογικό σύστημα ταιριάζει στις ολιγαρχικές χώρες, και όχι στις δημοκρατικές.

3. Οδηγείται, επίσης, στην αντίληψη ότι τα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα έχουν ολοκληρωτικό χαρακτήρα. Όμως, δεν είναι ορθή η προσομοίωση αυτή διότι υπάρχει τομή μεταξύ των σημερινών πολιτευμάτων και του ολοκληρωτισμού (χιτλερισμού και σταλινισμού). Η σύγχυση αυτή συμβαίνει επειδή ο Κάνφορα δεν προβαίνει σε ορισμό του ολοκληρωτισμού, των χαρακτηριστικών, των αρχών και των πρακτικών, δεν εμπνέεται ή τουλάχιστον δεν συνδιαλέγεται με σύγχρονους στοχαστές που ασχολήθηκαν με το ζήτημα αυτό, όπως η H. Arendt ή ο C. Lefort, ο Κ. Παπαϊωάννου, ο Κ. Καστοριάδης.

4. Αναφέρεται, επίσης, συνεχώς στη «Ρωσική Επανάσταση», ενώ είναι γνωστό ότι μετά από λίγους μήνες εξελίχθηκε σε πραξικόπημα των μπολσεβίκων, οποίοι στράφηκαν κατά όλων των υπόλοιπων πολιτικών δυνάμεων, καταργώντας τη Συμβατική και προκαλώντας τον εμφύλιο πόλεμο. Στο τέλος του πολέμου επιβάλλουν τη δικτατορία τους, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για τον σταλινισμό.

Κυρίως όμως οι αστοχίες και οι διαστρεβλώσεις του Ιταλού φιλόλογου οφείλονται στην παλαιοκομμουνιστική αντίληψη που διαφαίνεται σε αρκετά σημεία η οποία τον εμποδίζει να κατανοήσει την έννοια της δημοκρατίας και τον οδηγεί σε συμπάθεια προς το σταλινικό καθεστώς¹⁴. Αρκεί να σημειωθεί ότι στη διαστρέβλωση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας αφιερώνει πάνω από πενήντα σελίδες (σ. 23-73) σε δύο κεφάλαια, αλλά με πολλές αναφορές και στα υπόλοιπα, εν ελάχιστες για την «κατανόηση» της σταλινικής περιόδου. Ο Κάνφορα λοιπόν διέπεται από αυτό που ο ίδιος καταγγέλλει: την ιδεολογία. Εν προκειμένω, είναι η παλαιοκομμουνιστική ιδεολογία, η οποία δεν επιτρέπει να ειπωθεί η πραγματικότητα ως έχει, αλλά την παρουσιάζει αλλοιωμένη μέσα από τους παραμορφωτικούς φακούς της. Η ιδεολογία αυτή του επιβάλλει τη χρήση της ιστορίας με αποσιωπήσεις και διαστρεβλώσεις για ιδιοτελείς πολιτικούς και θεωρητικούς σκοπούς.

Γιώργος Ν. Οικονόμου

14. Βλ. πιο πριν σημ. 10.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Γιώργος Ν. Οικονόμου είναι Δρ. Φιλοσοφίας.

Ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΔΟΚΙΜΙΟ

1) Δημήτρης Κωνσταντακόπουλος, *Η Κύπρος σε παγίδα*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2008. Ας ξεκινήσουμε από τη διαπίστωση του συγγραφέα ότι «η απειλή για την ύπαρξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλαδή του κυπριακού ελληνισμού, που εκδηλώθηκε το 2002, με την εμφάνιση του Σχεδίου Ανάν, ηττήθηκε με το δημοψήφισμα του 2004, παραμένει όμως, δυστυχώς, και σήμερα ενεργή, δεν έχει “πεθάνει”...» και από το ότι «το Σχέδιο Ανάν ήταν το χειρότερο Σύνταγμα της παγκόσμιας ιστορίας, η πρώτη εφαρμογή παγκοσμίως των ιδεών του ναζιστή φιλοσόφου Καρλ Σμιτ... και εκφράζει την πάγια πολιτική της “Αυτοκρατορίας” που ποτέ δεν ανέχτηκε την ανεξαρτησία της Κύπρου και της Ελλάδας...». Ο Δ.Κ. δεν καταπιάνεται πρώτη φορά με το επίμαχο αυτό ζήτημα. Προηγήθηκε η αναλυτική και συντριπτική σε επιχειρήματα μελέτη του *Η αρπαγή της Κύπρου*. Έτσι, με αφητηρία την προηγούμενη εργασία του, μπορούμε καλύτερα να ξετυλίξουμε το νήμα της νέας μελέτης του, που βυθίζεται χωρίς φόβο, αλλά με πάθος στην καρδιά του προβλήματος. Η συγκέντρωση στοιχείων και σε αυτό το έργο είναι εντυπωσιακή, η κριτική του σε

πρόσωπα και στάσεις αυστηρή αλλά τεκμηριωμένη, ειδικότερα όσον αφορά στις παλινωδίες της Αριστεράς, πράγμα που τον πονά περισσότερο. Τα συμπεράσματά του σαφή: Από τον τρόπο που θα τοποθετηθούν απέναντι στο διακύβευμα οι πολιτικές δυνάμεις σε Ελλάδα και Κύπρο θα κριθεί το μέλλον τους για δεκαετίες. Ο δρόμος του «Όχι» του 2004 είναι μονόδρομος και ο δρόμος του «Ναι», με τον οποίο φλερτάρει η σημερινή κυπριακή κυβέρνηση, ως μία ιδεολογική και πρακτική ανάγκη επειγούσας λύσης του Κυπριακού δεν είναι παρά σκόνη στα μάτια, μια ανέλπιδη, όσο και καταστροφική προσπάθεια συμβιβασμού με τον τουρκικό-αγγλοαμερικανικό ιμπεριαλισμό, το τέλος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αυτό το «Όχι», είναι ένα αγκάθι στην μεγάλη πατούσα της Τουρκίας, ένα αγκάθι που όμως την εμποδίζει να βρει το δρόμο της για την Ευρώπη. Θα σταθούν στο ύψος των περιστάσεων οι πολιτικές δυνάμεις σε Ελλάδα και Κύπρο; Έχει την θέληση να αμυνθεί ο καθ' όλου Ελληνισμός; Η μέχρι σήμερα συμπεριφορά τους δεν αφήνει πολλά περιθώρια στην αισιοδοξία.

2) Άμυ Μιμς-Σιλβερρίδη, Α) *Ο Μίνωας-Μινώταυρος και η Δαιδάδα*, εκδ. Οδός Πανός, Αθήνα 2005, Β) *Ο θησαυρός της Χέλεν Σάλλιβαν*, εκδ. Οδός

Πανός, Αθήνα 2007, Γ) *Τα κυπρογέννητα ταξίδια της Δαιδάλας*, εκδ. Αλφειός, Αθήνα 2008. Η Άμυ Μιμς-Σιλβερρίδη, αν και «δεν έχει μια σταγόνα ελληνικό αίμα» καθότι ιρλανδέζικης καταγωγής και αγγλόφωνης παιδείας, αποφάσισε «να ριζώσει στην Ελλάδα στους αιώνες των αιώνων». Της ημετέρας παιδείσεως, λοιπόν, μετέχουσα, συγγράφει αυτή τη γεμάτη συναίσθημα τριλογία της, που αποτελεί πραγματική κατάθεση ψυχής. Στο πρώτο βιβλίο *Ο Μίνωας-Μινώταυρος και η Δαιδάλα*, η Μιμς δανείζεται τα μυθολογικά ονόματα «Μινώταυρος» και «Δαιδάλα» για να αφηγηθεί την περιπέτεια της ζωής των δύο ηρώων του βιβλίου: του πολύπλευρου καλλιτέχνη Μίνου Αργυράκη και της συντρόφου του, της ίδιας της Μιμς. Μιας ζωής συνυφασμένης με πολλές από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες της ελληνικής λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής έκφρασης, μιας ζωής που αγγίζει μυθολογικές διαστάσεις... Στο δεύτερο βιβλίο της *Ο θησαυρός της Χέλεν Σάλλιβαν*, η Μιμς σχολιάζει τη σημασία των μηνυμάτων του σκόπιμα «θαμμένου» βιβλίου της λαμπρής καθηγήτριας της ευρωπαϊκής Ιστορίας Χέλεν Σάλλιβαν, *The Communal Mind and the Master Artifice*. Σε μια προσπάθεια να ενθαρρύνει τους Έλληνες αναγνώστες να διαφυλάξουν τις δικές τους πανάρχαιες ανθρωπίνες αξίες και να μην υποκύψουν στις δυτικοφερμένες «αξίες» της παγκοσμιοποίησης. Τέλος, στο τρίτο βιβλίο, *Τα κυπρογέννητα ταξίδια της Δαιδάλας*, αφήνει να διαφανεί η λατρεία της Μιμς για την Κύπρο: είναι ένα βιβλίο «αφιερωμένο στους γενναίους Ελληνο-Κύπριους της Καρπασίας, τους

τελευταίους “Ελεύθερους Πολιορκημένους” της Κύπρου... και συνάμα, σ' ακατάβλητο ελεύθερο πνεύμα, όσα γράφει χαρακτηριστικά η Δανάη Στρατηγοπούλου.

3) Δημήτρης Δεληολάνης, *Σύλβιο Μπερλουσκόνι. Βίος και Πολιτεία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2009. Ο Δ.Δ. γνωστός στο ελληνικό κοινό από τ' ενδελεχείς μελέτες του γύρω από τ' εμφανόμενο της τρομοκρατίας, επιστρέφει με ένα βιβλίο πάνω στην αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του Ιταλού πρωθυπουργού, Σύλβιο Μπερλουσκόνι. Πιστός στις αρχές της ερευνητικής δημοσιογραφίας, ο Δ.Δ., ξεκινώντας από τ' επαφές του Σ. Μπερλουσκόνι με τ' κανάλια, εξετάζει σε βάθος την μεταπήδησή του από τις εργολαβίες στο πολιτικό σκηνικό και την περαιτέρω ανέλιξή του. Ο συγγραφέας ρίχνει φως στις επαφές του Σ.Μ. με τις μασονικές στοές και τη Μαφία, αλλά και την υποστήριξή του από τον πολιτικό κόσμο. Το πρίσμα του είναι κριτικό, αλλά οντικειμενικό με πλήθος στοιχείων και αναφορών. Η έρευνα δεν έχει σκοπό να καταδείξει μόνο τον άνθρωπο Σ.Μ. αλλά και να ασκήσει κριτική πάνω στο μοντέλο του αυτοδημιούργητου επιχειρηματία και των ρόλων των Μ.Μ.Ε. στην ανάδειξη των πολιτικών προσώπων, που σε μεγάλο πια βαθμό χειροκίνητα τα πολιτικά δρώμενα στην εποχή της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και της τηλεοπτικής δημοκρατίας.

4) Γ.Δ. Ζιούτος, *Το Διεθνές Εργατικό Κίνημα στον 19ο αιώνα και τις αρχές του 20ού αιώνα*, εισαγωγή Γιάννη Μηλιός, επιμ. Λουκάς Αξελός - Κατερίνα Ζωιτοπούλου-Μαυροκεφαλίδου, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 2009. Το β

βλίο αυτό του Γ.Δ. Ζιούτου, παρά τον συνοπτικό χαρακτήρα του, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο γιατί εισάγει για πρώτη φορά στην ελληνική βιβλιογραφία μια προβληματική για το εργατικό κίνημα, η οποία διαφοροποιείται αισθητά από τις κρατούσες τότε προσεγγίσεις, αλλά και γιατί μέσα από την συνοπτική παρουσία του *Διεθνούς Εργατικού Κινήματος κατά τον 19ο αιώνα και τις αρχές του 20ού* και την περιγραφή των διαφορετικών ρευμάτων και αντιπαραθέσεων που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό του, ο συγγραφέας παίρνει θέση στα επίδικα πολιτικά και ιδεολογικά ζητήματα του αριστερού και κομμουνιστικού κινήματος κατά την κρίσιμη ιστορική συγκυρία συγγραφής αυτού του έργου τον Μάρτιο του 1946. Ζητήματα όπως η ενότητα του εργατικού-λαϊκού κινήματος, η θέση του εργατικού κινήματος απέναντι στις φίλιες ή εχθρικές δυνάμεις, το κατεξοχήν σύνθετο πρόβλημα των κοινωνικών και πολιτικών συμμαχιών και κατ' επέκταση τα όρια των πολιτικών συμβιβασμών, η κατάληψη της κρατικής και πολιτικής εξουσίας, με δυο λόγια η συγκρότηση μιας αξιόπιστης και ρεαλιστικής επαναστατικής στρατηγικής για το εργατικό και το ευρύτερα αριστερό κίνημα, αποτελούν ζητήματα, που όχι μόνο δεν βρήκαν την λύση τους στον 20ό αιώνα, αλλά που δραματικά επανατοποθετούνται στον 21ο, θέτοντας την καθ' όλου Αριστερά μπροστά σε σημαντικές προκλήσεις που θα την αναγκάσουν να δει κατ'άματα, το πρόβλημα της στρατηγικής διεξόδου από μια βάρβαρη και απάνθρωπη πραγματικότητα.

5) *Αναπτυξιακά προβλήματα και δια-*

γραφόμενες προοπτικές στην Κύθη επιμ. Νίκος Μαρτίνος, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2008. Ένας συλλογικός τόμος που στηρίζεται στο υλικό της ημερίδας, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Δρυοπίδα της Κύθνου τον Αύγουστο του 2007 στο πλαίσιο των Κυθνίων 2007, με τη επιμέλεια και την πρωτοβουλία του Κύθνιου καθηγητή του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Νίκου Μαρτίνου σε συνεργασία με τον Δήμο της Κύθνου και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μια πολύ ενδιαφέρουσα έκδοση που εγκαινιάζει την επιστημονική διερεύνηση των αναπτυξιακών προβλημάτων του νησιού και γίνεται η απαρχή για έναν γόνιμο προβληματισμό σε καίριας σημασίας προβλήματα που αφορούν τις τοπικές κοινωνίες και ειδικότερα αυτές του Αρχιπελάγους μέσα από τις διαφωτιστικές προσεγγίσεις των συγγραφέων του τόμου, Μ. Βιτάλη, Γ. Βλάχου, Α. Καλόξυλου, Π. Καρανικόλα, Ν. Μαρτίνου, Γ. Παπαδάκη και Β. Παππά.

6) *Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Θεμάτων, Εκπαιδευτική «Μεταρρύθμιση» και Εθνική Αλλοτρίωση*, Λευκωσία 2009. Τα πρακτικά της ημερίδας με θέμα *Η Παιδεία των μικρών, όμως ιστορικών λαών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, που οργανώθηκε στη Λευκωσία το Μάρτιο του 2007 από την Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Θεμάτων. Πρόκειται για έναν εξαιρετικά ενδιαφέροντα και επίκαιρο τόμο, που αναδεικνύει με δραματικό τρόπο το εύρος της νεοταξικής επίθεσης, με στόχο την ιστορική αναθεώρηση και τη σύνθλιψη των εθνικών ταυτοτήτων. Ανάμεσα στις ενδιαφέρουσες εισηγήσεις και τα κείμενα του Σάββα Παύλου

«Για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση», του Μάριου Ευρυβιάδη «Ιδεολογικός Μηχανισμός της νεοταξικής εποχής και η ελευθερία της σκέψης» και του Ανδρέα Παστελλά «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση. Σκέψεις και προβληματισμοί».

7) **Γιώργος Ρούβαλης**, *Οι πέτρες και οι άνθρωποι. Μικροϊστορία του Ναυπλίου*, εκδ. Ναύδετο, Ναύπλιο 2009. Αν μια πόλη είναι οι άνθρωποί της, τότε στο βιβλίο αυτό ο Γιώργος Ρούβαλης έχει καταφέρει να παρεισφρήσει στα «άδυτα» του Ναυπλίου, εκεί όπου χτυπά η καρδιά του. Με μια σειρά κειμένων και πληθώρα φωτογραφιών φτωχοί, πλούσιοι, Μικρασιάτες πρόσφυγες, κανταδόροι και αντιστασιακοί μιλούν, αυτοβιογραφούμενοι, σε πρώτο πρόσωπο. Και ο αναγνώστης διεισδύει στο εσωτερικό της ζωής των αφανών αυτών πρωταγωνιστών, στον ανθρωπολογικό ιστό μιας από τις ωραιότερες πόλης της Ελλάδος.

8) **Κωστής Κοκκινόφτας**, *Τα Καμινάρια*, εκδ. Βιβλιεκδοτική, Λευκωσία 2009. Η καθημερινή ζωή, η συμμετοχή στους εθνικούς αγώνες, οι επιφανείς κάτοικοι και η ιστορία τους, οι εκκλησίες, τα έγγραφα και οι μαρτυρίες... Ένα ψηφιδωτό στην ιστορική πορεία και την παράδοση του χωριού των Καμιναρίων, μια εμπεριστατωμένη ηθογραφία του πλέον απομακρυσμένου χωριού της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Μόρφου στην Κύπρο. Με την κυκλοφορία του βιβλίου για την ιστορία των Καμιναρίων ο Κωστής Κοκκινόφτας ολοκληρώνει ένα μεγάλο μέρος της έρευνάς του για τη ζωή των χωριών της Νότιας Μαραθάσας. Πρόκειται για μια επίπονη προσπάθεια, πραγματική συμβολή

στην ιστορία της Κύπρου, που η απαρχή της ανάγεται στο έτος 1989.

9) **Αριστείδης Καλάργαλης**, *Η Γέρα στην ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη*, Μυτιλήνη 2009. Ένα σύντομο και περιεκτικό δοκίμιο, μια ανασκόπηση, αλλά και προσπάθεια ερμηνείας όλων των άμεσων και έμμεσων αναφορών σε σημεία των έργων του Οδυσσέα Ελύτη που αναφέρονται στη Γέρα της Λέσβου περιοχή καταγωγής του ποιητή απ την πλευρά της μητέρας του.

10) **Κώστας Λάμπος**, *Αμερικανισμός και Παγκοσμιοποίηση. Οικονομία, φόβος και της παρακμής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2009. Ένα βιβλίο θέσι και πρότασης. Που προσπαθεί να διασχίσει ένα θεωρητικό ναρκοπέδιο και να υποβάλει ερωτήματα και γιατί ό,τι προσφέρει απαντήσεις. Ξεκινώντας από την ανάλυση της σύγχρονης πραγματικότητας, ενός κόσμου όπου οι παρενέργειες της παγκοσμιοποίησης και του αμερικανισμού είναι κάτι παραπάνω από ορατές, ο Κώστας Λάμπος γνωστός και από άλλες ενδιαφέρουσες εργασίες του, υποστηρίζει πως η προοπτική ενός Νέου Οικουμενικού Ουμανιστικού Πολιτισμού μπορεί να επιτευχθεί μόνον και εφόσον η ανθρωπότητα κατανοήσει και καταπολεμήσει το εξουσιαστικό Φόβο. Όταν δηλαδή πέσει να αφουγκράζεται αλόγιστα τα Σειρήνες της Pax Americana και έρθει αντιμέτωπη με τον φόβο της υποταγής ενάντια στην «μοίρα» και τις μικρές μεγάλες μαφίες που θέλουν να καθορίσουν τη ζωή μας.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1) Το Τραγούδι των Νιμπελούνγκεν, μτφ-εισαγωγή-σχόλια Δημήτρης Πεταλάς, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 2009. Το *Nibelungenlied*, το Τραγούδι των Νιμπελούνγκεν, των παιδιών της ομίχλης δηλαδή, είναι, ίσως, το ωραιότερο μεσαιωνικό έπος, η αντίστοιχη Ιλιάδα της γερμανικής φιλολογίας. Ένα επικό ποίημα, αγνώστου συγγραφέως, γραμμένο περί τα 1200 μ.Χ., που συμπαρασύρει τον αναγνώστη στον ξέφρενο καλπασμό των δραματικών του διαλόγων. Βασισμένο σε ένα σύμφυρμα ψηγμάτων της ιστορίας, στοιχείων της γερμανικής παγανιστικής μυθολογίας, θρύλων των σκανδιναβικών χωρών, ακόμη και στις λαϊκές δοξασίες σλαβικών παραμυθιών, αναβιώνει με θαυμαστή λιτότητα τους θρύλους και την εποποιία της ευρωπαϊκής ιπποσύνης, αλλά και την σκοτεινή ανθρώπινη φύση, όπως αυτή παρουσιάζεται στις αρχαίες τραγωδίες. Ένα βιβλίο που έλειπε από την ελληνική βιβλιογραφία και που παρουσιάζεται για πρώτη φορά, υποδειγματικά μεταφρασμένο και σχολιασμένο, από τα Μεσαιωνικά Γερμανικά από τον διδάκτορα Συγκριτικής και Μεσαιωνικής Φιλολογίας Δημήτρη Πεταλά.

2-3) Γιάννης Ταμπακόπουλος, *Ο Τραυματισμένος Πυγμάχος*, εκδ. Οδός Πανός, Αθήνα 2007 και *Μπλακ Άουτ*, εκδ. Οδός Πανός, Αθήνα 2009. Το ενδιαφέρον στις δύο ποιητικές συλλογές του Γιάννη Ταμπακόπουλου είναι κυρίως η θεματολογία του. Η ικανότητά του να σκαρώνει στίχους που μιλούν για τον άκρατο ατομικισμό του Έλληνα, τη βία, το χρηματιστήριο, τον Σορίν

Ματέι, την Ολυμπιάδα, τα σύγχρονα Απαρτχάιντ. Στίχους σκληρούς, πο όμως πολλές φορές υποκύπτουν στη συνθηματολογία. Δείγμα γραφής: «Ένι άτομο / φτάνει ως τα έσχατα όρια / γιατί η πραγματικότητα / με μορφίθηρίου / παραφυλάει να τον κατασπαράξει / θα αντέξει τα αδιέξοδα μια κρίσης / που τον έφερε ως τον γκρεμ / κοινωνικές οικονομικές αιτίες / τι αίσθημα της φυγής / και η καταπίεση / τον οδήγησε στην αλλοτρίωση. / Ναρκωτικά / το ωραίο ταξίδι».

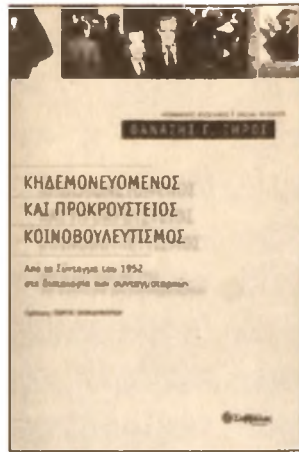
4) Μαρκίτα Κουρκούλου-Παστελλά Από το Πρόκυμα στη Σπιανάδα: *Κερκυραϊκές Μνήμες*, Λευκωσία 2009. Διηγήματα-μνήμες. Από τα χρόνια του πολέμου και της κατοχής, έτσι όπως αποτυπώθηκαν πρώτα στα μάτια και το μυαλό ενός κοριτσιού και έπειτα στο χαρτί από μια ενήλικη πια γυναίκα. Μια Κερκυραία φιλόλογο που εγκαταστάθηκε και ζει στο άλλο άκρο του Ελληνισμού, την Κύπρο, που δεν φιλοδοξεί να πάρει τα εύσημα της συγγραφέως, αλλά και δεν θέλει να χαθούν στη λήθη τα όλα όσα έζησε.

Χριστίνα Ανδρέοι

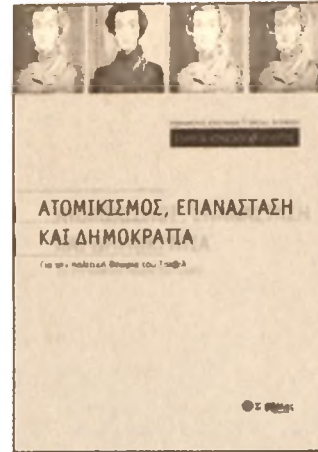
Κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Σαββάλας

Paul Knox, Steven Pinch
Κοινωνική γεωγραφία των πόλεων
 Εισ. - Επιμ.: Θωμάς Μαλούτας
 Σελ.: 640 Λ.Τ.: 34,70€

Θανάσης Γ. Ξπρός
Κηδεμονευόμενος και προκρούστειος κοινοβουλευτισμός
 Από το Σύνταγμα του 1952 στη δικτατορία των Συνταγματαρχών
 Σελ.: 576 Λ.Τ.: 24,70€

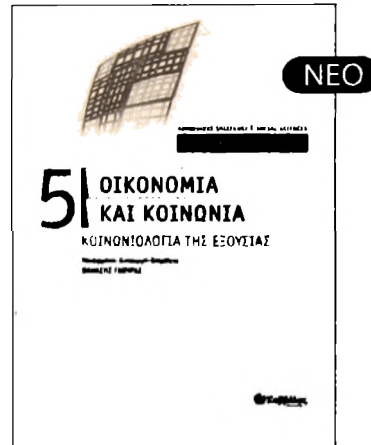
Σταύρος Κωνσταντακόπουλος
Ατομικισμός, επανάσταση και δημοκρατία
 Για την πολιτική θεωρία του Τοκβίλ
 Σελ.: 208 Λ.Τ.: 14,70€

Neill Nugent
Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση
 Ιστορία - θεσμοί - πολιτικές
 Πρόλ.-Επιμ.: Μαρία Μ. Μενδρινού
 Β΄ Έκδοση
 Σελ.: 800 Λ.Τ.: 34,70€

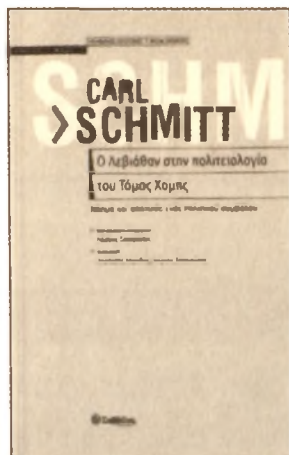
Richard Sennett
Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού
 Μτφ.: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου
 Σελ.: 216 Λ.Τ.: 14,70€

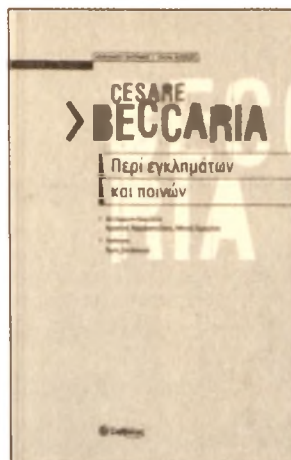
Max Weber
Οικονομία και κοινωνία
 Μτφ.-Εισ.-Επιμ.: Θανάσης Γκιούρας
Α΄ τόμος: Κοινωνιολογικές έννοιες
 Σελ.: 688 Λ.Τ.: 29,70€
Β΄ τόμος: Κοινότητες
 Σελ.: 264 Λ.Τ.: 19,70€
Γ΄ τόμος: Κοινωνιολογία της θρησκείας
 Θρησκευτικές κοινότητες
 Σελ.: 496 Λ.Τ.: 27,70€
Ε΄ τόμος: Κοινωνιολογία της εξουσίας
 Σελ.: 592 Λ.Τ.: 34,70€
Στ΄ τόμος: Η πόλη
 Σελ.: 272 Λ.Τ.: 19,70€

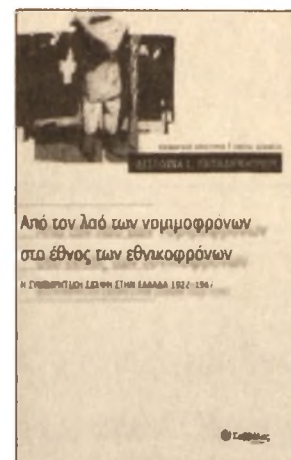
Αθήνα: Ζ. Πηγής 18, τηλ.: 210 33 01 251
 Θεσσαλονίκη: Β. Ηρακλείου 47, τηλ.: 2310 270 226
 Λευκωσία: Αλκαίου 15, τηλ.: 22872101-2
 www.savvalas.gr

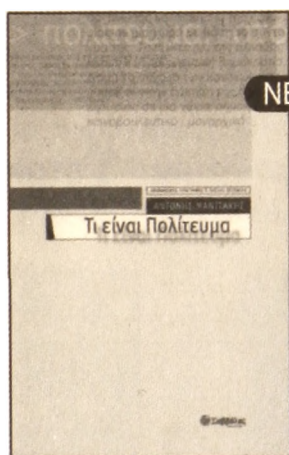
Carl Schmitt
Ο Λεβιάθαν στην πολιτειολογία του Τόμας Χομπς
Νόημα και αποτυχία ενός πολιτικού συμβόλου
Μτφ.-Επιμ.: Γιώργος Σαγκριώτης
Εισαγωγή: Δημήτρης Καρύδας, Γιώργος Σαγκριώτης
Σελ.: 192 Λ.Τ.: 14,70€

Cesare Beccaria
Περί εγκλημάτων και ποινών
Μτφ.-Επιμ.: Χ. Ακριβοπούλου, Α. Σίμογλου
Πρόλογος: Α. Στυλιανού
Σελ.: 216 Λ.Τ.: 14,70€

Δέσποινα Ι. Παπαδημητρίου
Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνοκοφρόνων
Η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922-1967
Σελ.: 344 Λ.Τ.: 19,70€

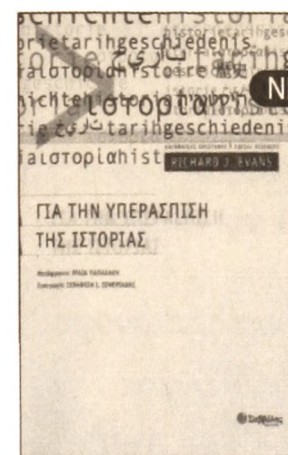
Αντώνης Μανιτάκης
Τι είναι Πολίτευμα
Σελ.: 192 Λ.Τ.: 12,70€

Κυκλοφορούν επίσης:
Τι είναι Σύνταγμα
Σελ.: 232 Λ.Τ.: 12,70€

Τι είναι Κράτος
Σελ.: 152 Λ.Τ.: 12,70€

Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα
Αρετές και συμφέροντα
Η βρετανική ηθική σκέψη στο κατώφλι της νεωτερικότητας
Μτφ.-Επιμ.-Επιμέτρο: Διονύσης Γ. Δρόσος
Με πρωτότυπα κείμενα των: Χομπς, Κάντγουορθ, Λοκ, Χιουμ, Σμιθ, Φέργκιουσον, Ριντ κ.ά.
Σελ.: 608 Λ.Τ.: 29,70€

Richard J. Evans
Για την υπεράσπιση της ιστορίας
Μτφ.: Λυδία Παπαδάκη
Εισ.: Σεραφεύμ Ι. Σεφεριάδης
Σελ.: 384 Λ.Τ.: 24,70€

Γραφτείτε συνδρομητές στα τετράδια Ενισχύστε την κοινή μας προσπάθεια

Μπορείτε να γραφτείτε συνδρομητές συμπληρώνοντας και αποστέλλοντας το παρακάτω κουπόνι στα γραφεία των **Εκδόσεων Στοχαστής**. Για περισσότερες πληροφορίες τηλεφωνήστε μας καθημερινά, πλην Σαββάτου, ώρες 10:00 - 15:00.

ΚΑΡΤΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

◆ **Συνδρομή ετήσια (4 τεύχη):**

- Ελλάδα - Κύπρος € 28,00
- Εξωτερικό € 38,00
- Νομικά Πρόσωπα - Οργανισμοί, κ.λπ. € 45,00

◆ **Συνδρομή για 10 τεύχη:**

- Ελλάδα € 60,00
- Εξωτερικό € 70,00

◆ **Συνδρομή Υποστήριξης: € 40,00**

Σταυρώστε το τετράγωνο της συνδρομής που επιθυμείτε

Επιθυμώ να γίνω συνδρομητής / συνδρομήτρια των Τετραδίων από το τεύχος

Όνοματεπώνυμο:

Επάγγελμα:

Οδός και Αριθμός:

Πόλη και ΤΚ:

Χώρα:

Τηλέφωνο / email:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ / ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα 10680 • Τηλ. 2103601956 Fax 2103610445
tetradia@stochastis.gr • www.stochastis.gr

τετράδια

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

τετράδιο **πεντηκοστό**
πεντηκοστό πρώτο φθινόπωρο 2005

ΕΙΚΟΣΙ ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ
Λουκάς Αξελός · Δημήτρης Δεληολάνης · Σταύρος Αυγερό

Μανώλης Γλιζός: *Εξήντα χρόνια από τη συντριβή του φασισμού*

ΜΝΗΜΗ ΚΟΣΜΑ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗ
Μανώλης Αγγελίδης · Ηλίας Νικολόπουλος · Γιώργος Φαράκλας
Θωμάς Νουτσόπουλος · Απόστολος Πανατζής

Σταύρος Αυγερό: *Το γαλλικό και ολλανδικό Όχι η Ευρώπη που υπερασπίζεται τον εαυτό της*
Μάνος Μεγαλοκονομής: *Ευρώπη και Τουρκία*

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
Αχιλλέας Λέμπερος · Α. Αουκαύνης · Ανδρέας Παστελλάς
Κυριάκος Χαραλαμπίδης · Παύλος Χατζηπαύλου

Λευτέρης Ριζός: *Ο σοσιαλισμός τον 21ο αιώνα*
Κωνσταντίνος Γοργαλάς: *Η ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Από την εκκεντρικότητα στο ΝΑΤΟ*
Χρήστος Λάλκος: *Μικρή συνεισφορά στον διάλογο για την παιδεία*

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ
Martin Packard: *Από τον Νότιο Νότιο Κόσμο: Η αναδημιουργία μιας Ασίας*
Δημήτρης Δεληολάνης: *Μάρκος Βασιλιώπουλος. Η Βεζαντινή Τέχνη στην Ιταλία*
Έξ όψεως τον Γιάννη / **ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ**
Χριστίνα Ανδρέου: *Επισκοπώντας νέα βιβλία*

τετράδια

τετράδιο πενήκοστό
πέμπτο πενήκοστό έκτο

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Ανοιξη - Καλοκαίρι 2009

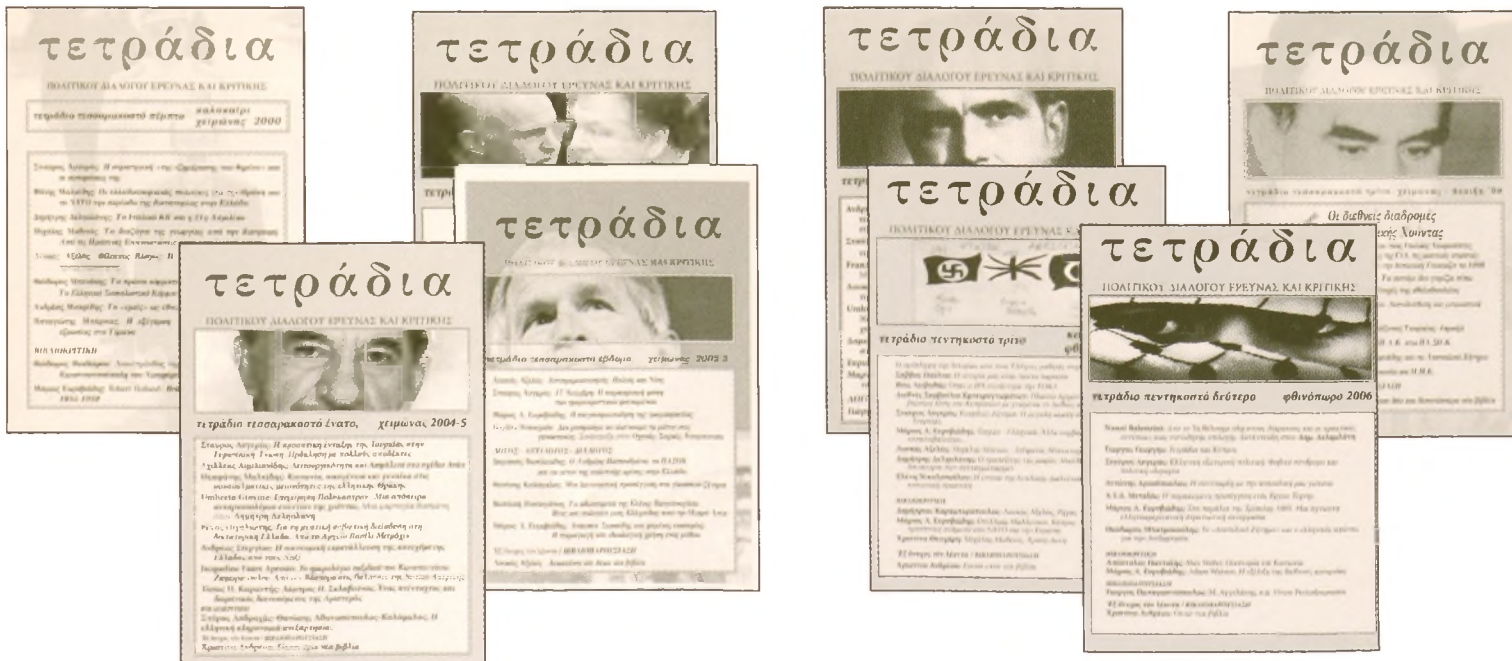
ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ
Σταύρος Αυγερό: *Δεκαήμερο: Μια εξεγερση χωρίς κλίμαξ τριών ημερών*
Φίλημνας Πατσάκης: *Η κρίση που θεωρήθηκε η σωτηρία*
Δημήτρης Α. Κατσουρίδας: *Να μιλήσουμε ξανά για την Εργατική Διοίκηση*
Δημήτρης Δεληολάνης: *Η επανενταξίωση της προνομιούχας. Η παύση εμπειρία*
Δημήτρης Κωνσταντακόπουλος: *Ελλάς, Κενωμένα, Κράτος και Αριστοσύνη*

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
Samir Amin: *Η δυνατότητα για ένα νέο διεθνισμό. Οι δυσκολίες για ένα δεύτερο σοσιαλιστικό γύρο. Συνέντευξη στον Δημήτρη Κωνσταντακόπουλο*
Κώστας Βεργόπουλος: *Το ζήτημα του τέλους του καπιταλισμού*
Δημοσθένης Γεωργόπουλος: *Η διεθνής κρίση*
Κώστας Μελάς: *Η ελληνική οικονομία αντιστέκεται με την παγκόσμια οικονομική κρίση*
Λεωνίδα Βασιλιάκη: *Μια κρίση που αλλάζει το πρόσωπο του καπιταλισμού*
Βασίλης Ασπιακτόπουλος: *Κοινωνικές σχέσεις στα χρόνια της κρίσης*
Παύλος Τουμανίδης: *Ιδιωτικοποιήσεις και προκλήσεις. Η περίπτωση της Βελιμητικής*
Ι.Θ. Μάζης: *Ο Δο. Α. Διακυβέρνηση, ο νεο-σοσιαλισμός και η Κύπρος*
Παύλος Νεράτζης: *Η ιρακινή εισβολή στη Γάζα. Ο ρόλος των δυτικών ΜΜΕ*

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ / ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
Πέτρος Παπαπολιβίου: *Αρχαίοι Ροδῖοι* Π. Γεωργιάδης
Χριστίνα Ανδρέου: *Δέκα οκτώ και τέσσερα Νέα Βιβλία*

Αποκτήστε τώρα όλα τα τεύχη των Τετραδίων

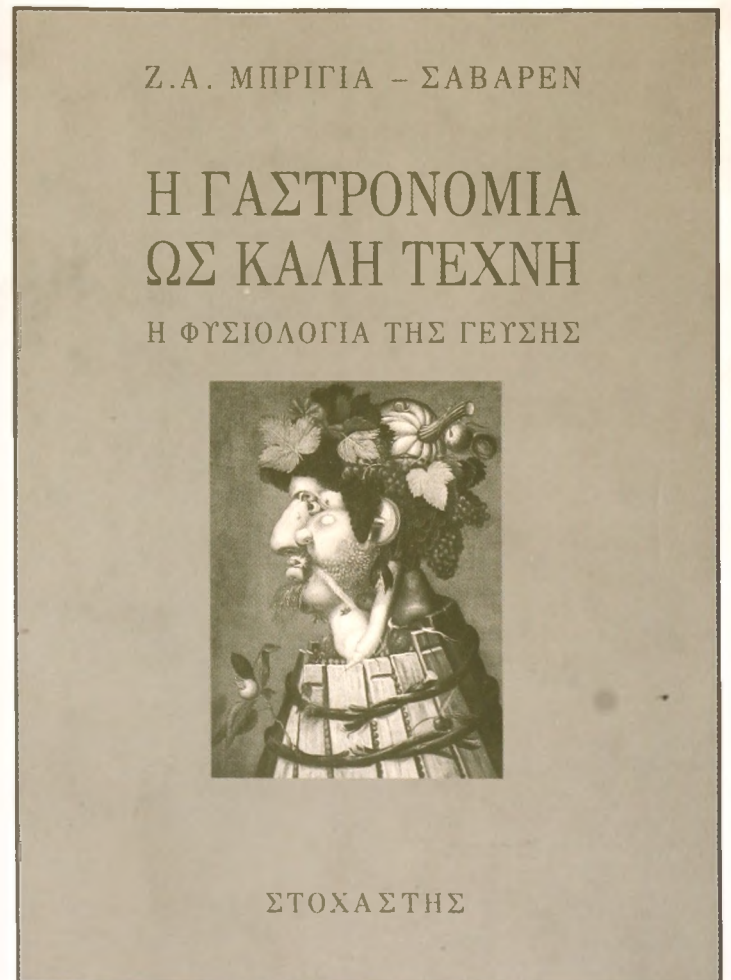
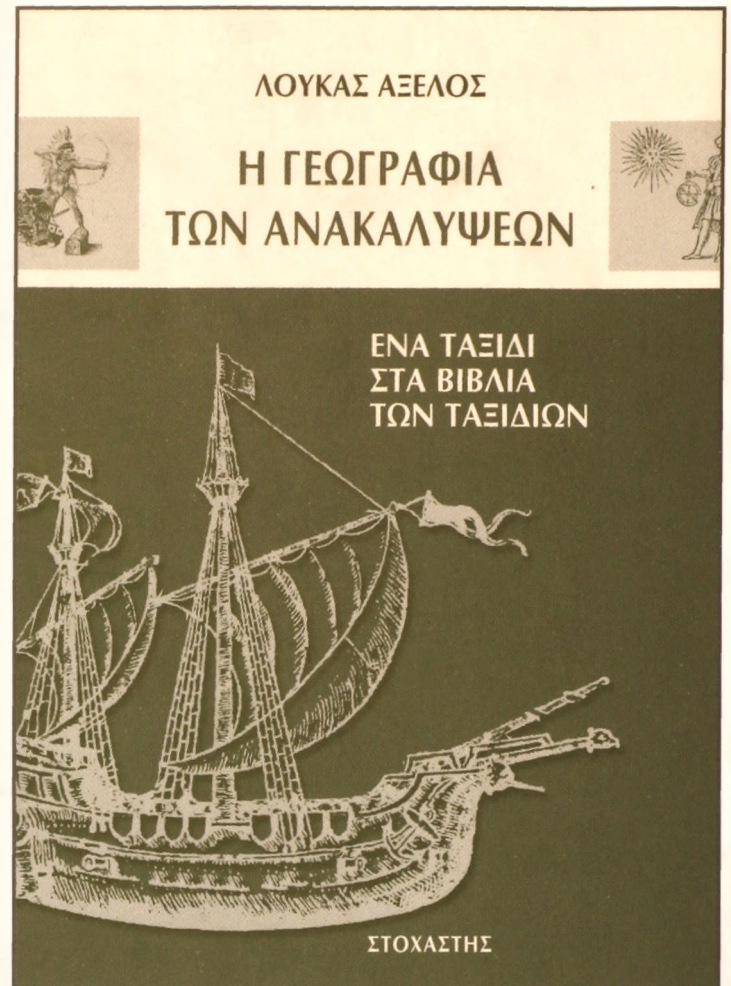
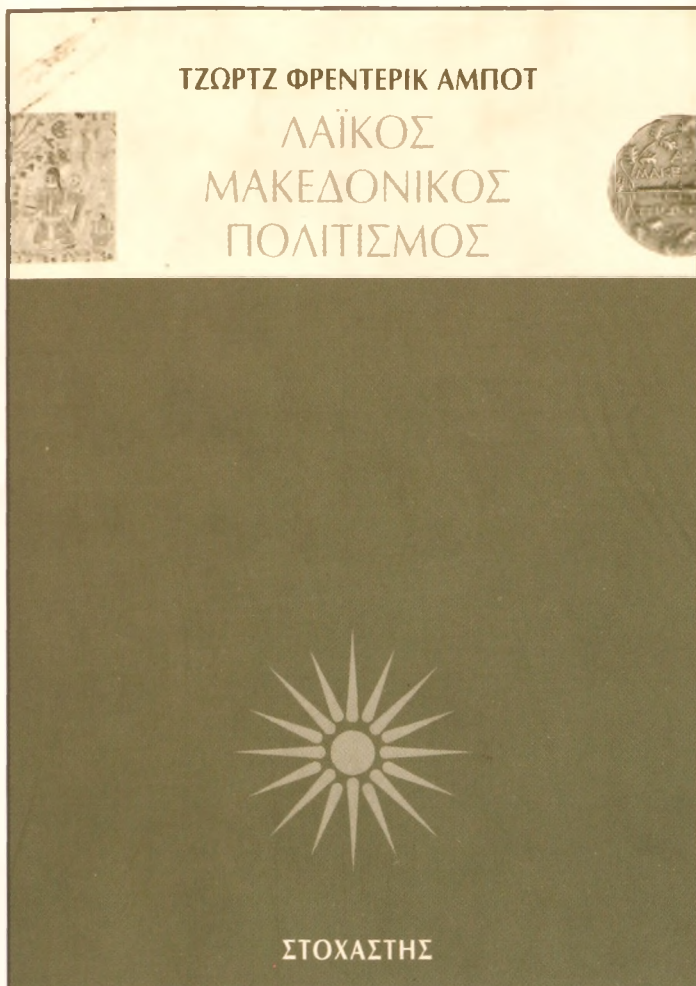
Με 50,00 € μπορείτε να αποκτήσετε την πλήρη σειρά των **Τετραδίων**, αξίας 250,00 €. Τα τεύχη του περιοδικού μπορείτε να τα παραλάβετε από τα γραφεία των εκδόσεων **Στοχαστής**, είτε να τα παραγγείλετε με αντικαταβολή μέσω των ΕΛΤΑ (τα έξοδα βαρύνουν τον παραλήπτη). Η προσφορά είναι διαρκής και ισχύει για τα τεύχη που υπάρχουν σε απόθεμα πλην του τρέχοντος*.

* Τεύχη που δεν συμπεριλαμβάνονται στην προσφορά λόγω εξαντλήσεως είναι τα 1, 5, 17-18, 29-30, 43 και 44. Τα τεύχη 1 και 5 μπορείτε να τα βρείτε σε πλήρη ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα του Στοχαστή, στην υπερσύνδεση Αρχείο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα 106 80 • Τηλ. 210 3601956, Fax 210 3610445
www.stochastis.gr • e-mail: tetradia@stochastis.gr

€ 10,00 (Με ΦΠΑ 10,45)